

15. Новоторговый устав 1667 г. [электр. рес.] – Режим доступа : <http://www.hist.msu.ru/ER/Etext/novotorg.htm>.
16. Таможенный кодекс Российской Федерации: История [электр. рес.] – Режим доступа : <http://www.tkod.ru/>.
17. Царскосельская железная дорога [электр. рес.] – Режим доступа : http://family-history.ru/material/history/spb/spb_33.html

УДК 801.633/.634:821.135.1 -1Бак

Поладян К.І. (Чернівці)

КЛАСИЧНІ ФОРМИ У ТВОРЧОСТІ ДЖЕОРДЖЕ БАКОВІЯ

Досліджуються силабо-тонічні твори румунського поета Джеордже Баківія – одного з перших представників румунського літературного модернізму. З'ясовано специфіку основних віршованих розмірів та простежено певні тенденції використання поетом метричних форм. Отримані результати поглиблюють наші знання щодо закономірностей розвитку румунського віршування початку ХХ століття.

Ключові слова: версифікація, метр, ритм, ямб, хорей, амфібрахій, поліритмічна композиція, Джеордже Баківія.

Исследуются силабо-тонические произведения Джеордже Баківія – одного с первых представителей румынского литературного модернизма. Выяснена специфика основных стихотворных размеров и прослежены определенные тенденции использования поэтом метрических форм. Полученные результаты углубляют наши знания относительно закономерностей развития румынского стихосложения начала ХХ века.

Ключевые слова: версификация, метр, ритм, ямб, хорей, амфибрахий, полиритмическая композиция, Джеордже Баківія.

The article deals with the sillabo-tonic works of George Bacovia – one of the first representatives of the Romanian literary modernism. The specific of main verse size was found and some trends of metric forms used by the poet were traced. The obtained results extend our knowledge about patterns of Romanian poetry of the early 20th century.

Key words: versification, meter, rhythm, iambus, trochee, amphibrach, polyrhythmic composition, George Bacovia.

Джеордже Баківія вважається в румунській літературній критиці поетом помежів'я між символізмом і модернізмом. Дебютувавши як поет символіст, він постає автором нових поетичних форм у румунській літературі ХХ століття. Саме Дж. Баківія відкриває поезію модернізму. Поезія Дж. Баківія завжди була в центрі уваги літературної критики. Його творчості присвячено багато наукових розвідок, його вважали поетом «неосимволістом» (Дж. Келінеску), «недостатнім поетом» (Е. Ловінеску), «близьким за ідеями до театру абсурду» (М. Петровяну), поетом «екзистенціалістом» (Іон Карайон) та ін. Сучасні дослідники вважають Дж. Баківія попередником постмодернізму завдяки прозаїчності його творів (І. Б. Лефтер). Хоча наукова бібліографія, що стосується творчості Дж. Баківія достатньо багата, роботи про віршування обмежуються кількома працями.

Про версифікацію поета принагідно писали В. Стреїну [9], Л. Галді [8], А. Voica [10, 11] та Р. Зафіу [12]. На думку В. Стреїну, Дж. Баківія є прототипом поета-верлібріста, який писав інстинктивні вірші, не втискаючи їх у ритмічну або силабічну форму [9, р. 234]. Теоретик додає, що у творчості поета можна встановити два або три види віршування [9, р. 236]. Л. Галді виділяє окремі силабо-тонічні твори, стверджуючи, що улюбленим метром поета був амфібрахій [8, р. 314]. А. Войка, проаналізувавши вірш „Свинець”, виділив, на тлі ямбічного ритму, Пеон (II або IV) [10, р. 112]. Р. Зафіу застосувала силабічний підхід при дослідженні ямбічного ритму поезії „Осінні нерви” [12, р. 107].

Отже, маємо лише окремі дані про версифікацію Дж. Баківія, зокрема про його силабо-тонічні твори. Тому зосередимось на розгляді метрики і ритміки класичних поезій. Ми статистично обстежили 272 віршовані твори і виявили, що поезії Джеордже Баківія мають ознаки трьох систем віршування: силабо-тонічної – 31,6%, тонічної – 28,7% та верлібру – 39,7%.

Класичні твори поета характеризуються неабияким розмаїттям використаних розмірів, серед яких: Я2, Я3, Я4, Я5, Ябцн1, Ярз, Х2, Х3, Х4, Х8ц, Хрз, Амф2, Амф3 та Амфрз.

У царині силабо-тонічних поезій панують двоскладові розміри – 76,8% від усіх класичних творів. Серед двоскладових метрів переважають ямбічні структури, їхня частка становить 60,5%. У свою чергу, серед масиву двоскладових розмірів домінуючими виступають Я4 – 17,4% та Я3 – 12,8% від усіх силабо-тонічних розмірів.

Двостоповим ямбом написаний лише один вірш, це поезія „Епітафія” (1930). Частка Я2 серед ямбічних творів поета – 1,9%. Іншометричних рядків та версів з обтяженнями у творі не зафіксовано. Наведемо приклад:

<i>Aici sunt eu</i>	U U U U
<i>Un solitar,</i>	U U U U
<i>Ce-n răs amar</i>	U U U U
<i>Și-a plans mereu</i> [7, с. 135].	U U U U

Шестистоповим ямбом укладено 7,7% ямбічних творів. Дж. Баковія вжив традиційну для румунської поезії форму з цезурним нарощенням на один склад, вірші з таким розміром називають „румунським александрином”. Наведемо приклад з поезії „Ти помер” (1911):

*Tu ai murit în una din zilele acestea,
Tu, blond copil de vise, sfios și veșnic trist,
Dar Ea mai geme încă, te cheamă, blânde Crist,
Fecioara-n alb, departe, nu crede neagra veste...*[7, с. 233].

UUUUUU || UUUUUU
UUUUUU || UUUUUU п/сх. н.
UUUUUU || UUUUUU
UUUUUU || UUUUUU

У творі фіксуємо 12,5% рядків з позасхемними наголосами.

Загальний малюнок поетових шестистоповиків засвідчує, що рядків з обтяженнями – 3,2%. Щодо „чистоти” розміру творів, укладених Ябцн1, то вона, переважно, витримана. В поезії „Дрімаючи” (1926) з’являються 6% рядків, із ритмом ямбічного семистоповика.

Найбільше ямбічних творів написано різностоповим ямбом – 29% від всіх ямбічних структур. Наявність різностопових версів, особливо невпорядкованих різностоповиків є звичайною практикою у версифікації поетів-символістів. У творчості Дж. Баковія превалюють неврегульовані різностоповики – 60%. Серед таких структур виявляємо твори, в яких безсистемно переплітаються різнорозмірні верси. Фіксуємо Я6–Я4 („Похоронний марш”), Я1–Я5 („Якби я був художником”), Я2–Я4 („На берег”) та ін. Серед врегульованих форм найпопулярнішими є різностоповики „німецького” зразка (врегульоване чергування 4- і 3-стопових рядків). Трапляються й розміри: Я2112 („Nihil”), Я4442 („Відлуння романтики”), Я4554 („Фіолетові сутінки”), Я6665 („Спринт”).

Хореїчні твори становлять 16,3% силабо-тонічних творів поета. Переважають різнорозмірні структури – 42,9% від усіх хореїчних поезій. Серед монорозмірних форм найуживаніші Х4 – 28,6%.

Коротким двостоповим хоресем укладено поезію „В селі” (1956), що становить 7,1% хореїчних творів. Ритмічною особливістю поезії є характер каталектики та наявність пірихіїв, що наближує текст до верлібру:

Ninge-n satul UU
Depărtat. UU
Ici, și colo, UU
Fumegând, - UU
În zăpadă UU
Dorm bordeie, UU
Parcă nimeni UU
Nefiind [7, с. 255]. UU

Ритм тристопового хорea характерний для 14,3% усіх хореїчних структур. Поетовим тристоповикам властивий альтернований ритм за класифікацією М. Гаспарова. Різниця між наголошеністю сильної I і слабкої II стопи у Х3 становить 3,3%. Наведемо фрагмент поезії „Рідко” (1916):

Singur, singur, singur, UU
Într-un han, departe – UU
Doarme și hangiul, UU
Străzile-s deșarte, UU
Singur, singur, singur...[7, с. 25]. UU

Усереднена схема акцентуації стоп поетового Х3 така:

I	II	III
70	66,3	100

Чотиристоповий хорей притаманний для 28,6% хореїчних творів.

У чотиристоповому хорей М. Гаспаров виділяє два види ритму: "архаїзований" (наголошеність II стопи нижча, ніж 94%); і "традиційний" (наголошеність II стопи 99,5% - 100%). Акцентуація стоп у чотиристоповиках Дж. Баковія засвідчує наявність „традиційного” ритму зі стовідсотковою наголошеністю II стопи. Наведемо уривок твору „Сутінки” (1930):

Trec burgheze colorate UU
În cupeuri de cristal – UU
E o veșnică plimbare, UU
Vălmășag milionar...[7, с. 128]. UU

Наголошеність стоп у поезії виглядає так: 35,7 100 14,3 100.

Загальна акцентна картина поетового чотиристопового хорей така:

I	II	III	IV
51,9	100	6,2	100

Отже, маємо Х4 з „традиційним” ритмом. Усереднена різниця між процентом наголошеності сильної II стопи і слабкої I стопи становить 48,1% Усереднений процент рядків з позасхемними наголосом – 1,9.

Поезія „Казка” (1926) витримана в річищі восьмистопового хорей, що становить 7,1% від усіх поетових хорейних текстів. Щодо ритміки Х8, то розглядатимемо її як поєднання двох 4-стотних хорей. Наведемо приклад:

*Îți aduci aminte ziua când ți-am spus că ești frumoasă,
Când cu buzele de sânge și cu ochii scripitori
Printre arborii de toamnă te opreai încet, sfioasă,
Lăsând gândul spre amorul înțeles de-atâtea ori?... [7, с. 100].*

00101010 || 10100010
 10100010 || 0010001
 00100010 || 00101010
 01100010 || 0010101 п/сх.наг.

Схема акцентуації стоп засвідчує наявність альтерованого ритму:

I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
25	95	65	100	25	95	30	100

Різниця між наголошеністю сильних II і VI та слабких I і V стоп становить в обох піввіршах 70%. Рядків з позасхемними наголосами – 5%.

Найбільше хорейних творів укладено різностоповим хореем, його частка становить 42,9%. Найуживанішим є різностоповий нерегульований хорей – 66,7% різностоповиків. Серед таких структур фіксуємо безсистемне поєднання різнорозмірних версів: Х4–2 („Дойна”), Х5–3 („Мовчання”), Х4–1 („Ах, сутінки”) та Х8–1 („Поема у дзеркалі”).

Серед урегульованих форм Х66642 („Сірий”), Х6161 („Осінній моноскладовик”). Наведемо уривок другого твору:

*Toamna sună-n geam frunze de metal, 10101 || 10001
Vânt. 1
În tăcerea grea, gând și animal 00101 || 10001
Frânt [7, с. 59]. 1*

Щодо односкладових віршів М. Гаспаров зауважив, що в силабо-тонічних творах вони можуть бути як хорейними, так і дактилічними з чоловічим закінченням, або „односкладовими стопами”, які вживалися „як віршований фокус, майже в усіх європейських мовах” [3, с. 117]. Вважаємо, що Дж. Баковія вдався до односкладових версів саме для створення спеціальної виразності твору.

Трискладові метри представлені лише амфібрахічними розмірами, вони характерні для 19,7% усіх силабо-тонічних творів. У свою чергу, на монорозмірні форми припадає 82,4% усіх амфібрахічних структур.

Ритм Амф2 властивий 23,6% від усіх поетових амфібрахіїв. Наведемо приклад з поезії „Відлига” (1916):

*Și toamna, și iarna 010010
Coboară-amândouă; 010010
Și ploaie, și ninge – 010010
Și ninhe, și ploaie [7, с. 23]. 010010*

Щодо ритміки трисоповиків М. Гаспаров стверджує, що якщо „ритм ямба та хорей визначався переважно розташуванням пропусків наголосу на сильних місцях – у трисопових розмірах пропуски наголосів маловживані через природний ритм мови, і ритмічна різноманітність вірша досягається не ними, а розташуванням слворозділів та понадсхемних наголосів” [2, с. 104].

У двостоповиках не фіксуємо ані позасхемних наголосів, ані стоп з пропущеним наголосом. „Чистота” ритму порушена у творах „Сутінки” (1916), де один рядок витриманий у річищі Ан2 та „Проза” (1930), який помережаний двома одностоповими хорейми. У середньому відсоток іншорозмірних рядків у Амф2 сягає 5,2.

Трисоповий амфібрахії є найуживанішим серед амфібрахічних структур поета, сегмент цього розміру складає 58,8% від усіх амфібрахіїв. Виглядає він так:

*Clavirile plâng în oraș 01001001
Pe-o vreme de toamnă pustie... 010010010
Și plopii plâng tot în oraș, 01001001
Și-n totul e-o grea agonie [7, с. 130] 010010010*

Щодо ритму трисоповика, то він здебільшого витриманий. Лише у творах „Осінь” (1926) та „Опівночі” (1926) фіксуємо позасхемні наголоси. Поезія „Буря” (1930) помережана на 9% некласичними версами. У

середньому частка рядків з позасхемними наголосами у творах, з ритмом Амф3, становить 2%, відсоток неklasичних рядків – 2,2.

Амфібрахічні різностопові структури представлені трьома творами, що становить 17,6% усіх амфібрахіїв. Дж. Баковія використав лише врегульовані форми, серед яких Амф3332 („Осінні нерви”, („Втомлений” (1916)) та Амф2444 („Відлуння романсу” (1936)).

Серед класичних творів поета фіксуємо 3,5% поезій, які за класифікацією М. Гаспарова віднесемо до мікрополіметрії. Мікрополіметрією віршознавець називає поліметрію яка складається з малих різнорозмірних ланок і в якій відбуваються часті зміни віршової форми майже у кожному чотиривірші [2, с. 215].

Серед поетової поліметрії фіксуємо ПК у межах одного метра, за класифікацією М. Павлової. М. Павлова виділяє серед класичних ПК: А. ПК у межах одного метра; Б. ПК у межах двоскладових метрів; В. ПК у межах двоскладових і трискладових розмірів [4, с. 198]. Л. Бельська вважає, що якщо в ПК віршорядки виступають не комбінаціями різних метрів, а різновидами одного метру, такі структури слід вважати не поліметричними, а поліритмічними, але однометричними [1, с. 106]. А М. Гаспаров такі форми відносить до ліричної поліметрії, вважаючи таку – строфічну поліметрію – більш тонким способом віршування [2, с. 130, 216].

У творчості Дж. Баковія такі композиції з’являються у „схвильованій” ліриці. Так, у поезії „Літня ніч” (1936) зміна розміру відбувається на стику строф і має таку будову Х4442→Х4444→Х4442→Х4444. Цікаві в архітектоніці твору лексичні повтори, віршорядок „Поезія, або доля” з’являється у кожній строфі: у 1-й та 3-й строфі на другому віршорядку, у 2-й та 4-й – у четвертому, створюючи атмосферу вічної туги та почуття марності.

Цікава структура вірша „Фанфара” (1926), яка має кільцеву будову: Я43443→Я4444→Я44444→Я43443. У цій поезії зміна розміру пов’язана зі зміною теми і саме у такий спосіб на основі композиційного паралелізму поет будує поезію: перша і остання ланка твору відображає вечірнє місто під сумні звуки фанфари, друга і третя – настрої героя, відчуття самотності та нудьги.

Поезія „В парку” (1916) також має кільцеву будову – перша й третя строфи витримані у римиці Я5445, друга – Я2444. Зміна розмірів у творі мотивується його композицією: друга строфа пояснює тему й емоційне забарвлення цілого твору.

Аналіз метричних форм поезій Дж. Баковія показує, що 31,6% творів мають силабо-тонічний характер. У класичних творах поет увиразнював архітектоніку за допомогою додаткових наголосів, збоїв ритму або вкраплення неklasичних рядків у силабо-тонічну будову. Тим самим Дж. Баковія готував ґрунт для нових тенденцій розвитку поезії ХХ століття.

Література

1. Бельская Л. О полиметрии и полиморфности (на материале поэзии С. Есенина) / Л. Бельская // Проблемы теории стиха. – Л. : Наука, 1984. – С. 99–109.
2. Гаспаров М. Очерк истории русского стиха / М. Гаспаров. – М. : Наука, 1984. – 314 с.
3. Гаспаров М. Русский стих начала XX века в комментариях. – М. : Фортуна Лимитед, 2001. – 287 с.
4. Павлова М. Метрический и строфический репертуар Саши Черного / М. Павлова // Проблемы теории стиха. – Л. : Наука, 1984. – С. 193–208.
5. Руднев П. Из истории метрического репертуара русских поэтов XIX – начала XX в. (Пушкин, Лермонтов, Некрасов, Тютчев, Фет, Брюсов, Блок) / П. Руднев // Теория стиха. – Л. : Наука, 1968. – С. 107–144.
6. Жирмунский В. Теория стиха / В. Жирмунский. – Л. : Сов. писатель, 1975. – 664 с.
7. Bacovia G. Opere / G. Bacovia. – Bucureșt : Editura Fundației Culturale Române, 1994. – 432 p.
8. Galdi L. Introducere în istoria versului românesc / L. Galdi. – București : Minerva, 1971. – 480 p.
9. Streinu V. Versificația modernă / V. Stereinu. – București : EPL, 1966. – 350 p.
10. Voica A. Valori prozodice în poezia Plumb de G Bacovia / A. Voica // Deschiderea cercului. – Iași : Ed. Univ. „Al.I.Cuza”, 2002. – Vol. 1. – P. 110–114.
11. Voica A. Iarnă bacoviană / A. Voica // Deschiderea cercului. – Iași : Ed. Univ. „Al.I.Cuza”, 2002. – Vol. 1. – P. 115–121.
12. Zafiu R. Despre discursul salvator: G. Bacovia, Nervi de toamnă / R. Zafiu // Analize de texte poetice Antologie [coordonator acad. Ion Coteanu]. – București : Editura Academiei, 1986. – P. 104–108.

УДК 82.2

Папуша І.В. (Тернопіль)

ПАРАДИГМИ ПОСТКЛАСИЧНОЇ НАРАТОЛОГІЇ

Досліджено сучасний стан наратології. На основі аналізу праць у цій галузі обґрунтовано парадигми посткласичної наратології, виділяючи такі її різновиди, як трансдисциплінарна (вихід за межі літературознавства), транстекстуальна (вихід за межі тексту в контекст), трансмедіальна (вихід за межі вербального носія), трансгенетична (вихід за межі епічного роду) і трансфікційна (вихід за межі художньої літератури).

Ключові слова: наративні студії, посткласична наратологія, парадигма, наратив.